

AZ EMLÉKEZÉS KÖNYVEI

EGY TRAGIKUS ÍRÓI ÉLETMŰ ÖSSZEGEZÉSE

TÜSKÉS TIBOR: *Kodolányi János.*

Magvető, Budapest, 1974.

„Ki magyar földön nagy sorsra vágyik — lalla, lalla —, rokkanva ér el az éjszakáig” — mormolja maga elé sóhajtozva az olvasó, miután tunódve leteszi Tüskés Tibor könyvét a két háború közti és utáni korszak egyik talán legellentmondásosabb, de mindenesetre egyik legjelentősebb regényírójának életéről és életművéről. Mondjuk meg mindjárt előljáróban, hogy lelkiismeretes és gondos munkát végzett Tüskés, amikor összegezte Kodolányi János életét, amely (hány magyar író életművéhez hasonlóan) elejétől csaknem végig harcban, nyomorban, félreértések és gyanakvások közepette telt el. E sorok írója több mint fél évszázad előtt ugyanarról a mediterrán tájról, Baranyából indult el életútjára, s nemcsak a pécsi főreáliskolában járt Kodolányival együtt, hanem néhány évvel később, a Krónika szerkesztése idején az akkor verseket író Kodolányival kötött életre szóló barátságot, amiről Kodolányi a *Süllyedő világban* írt vallomást. Akkor, abban az ellentmondásos korszakban, amikor Pécssett, a magyar proletárforradalom összeomlása után, a forradalmi szellemű munkásság vette kezébe a város igazgatását, Kodolányi még Vajszlón lakott, az édesapja házában, de az édesapjaitól merőben más világban. Onnan járt be Pécsre, hozogatta verseit, s velünk együtt lázadozott az ellenforradalmi világ ellen. S mégis, amidőn a trianoni döntés folytán a lázadó város az ellenforradalmi Horthy-uralom kezébe került, Kodolányi, a város átadását megelőzve, nem délre ment emigrációba, ahová Pécsről nyolcezer ember indult, hanem pontosan ellenkező irányba, *északra*, amit sokáig nem tudtam megérteni, sőt kicsit nehezteltem is rá. (Akkor ismerkedtem meg, indulása előtt feleségével, Tildivel, aki egy hosszú életlen át és minden megpróbáltatáson ké-

resztül hűségesen mellette maradt, s megosztott vele oly sok rosszat és nagyon kevés örömet.) Később aztán megtudtam, hogy az ellentmondásos Kodolányi nagyon is hűséges volt önmagához és a szocializmus eszméjéhez, mert onnan, a fenevad barlangjából indította meg a maga külön társadalmi harcát a baranyai egykezés ellen, a felörlődő parasztság megújulásáért, s mikor mi odalenn a Vajdaságban Gergely Sándorék és Tamás Aladárék folyóiratait terjesztgettük száz rendőri veszély közepette, Kodolányi velük egy táborban harcolt a reakció és a tőkés világ száz igazságtalansága ellen. Kodolányi később (ő, újabb ellentmondás) szakított a „dogmatikusokkal”, és Tüskés Tibornak egyik nagy érdeme éppen az, hogy ezt a legkényesebb és talán legellentmondásosabb korszakát is szálanként fel tudja gombolyítani. Nem a recenzens feladata, hogy ezt itt nyomon kövesse, azt azonban le kell szegeznie, hogy Kodolányi ellen nem egyszer emelt vádat az ellenforradalmi korszak ügyésze és nem egyszer rémítették az éhező írók bortönnel és egyéb megtorlásokkal — hiába. Kodolányi Jánosnak ebben a korszakában (harmincas évek eleje) más, nagy szerepe is volt a magyar irodalomban, közelebről a magyar írók életében: az IGE, vagyis az Írók Gazdasági Egyesületének talpra állítása, amely mozgósítani tudta a magyar társadalom legjobbjait, s köztük elsősorban az irodalomkedvelő orvosokat, hogy *tényleges és hathatós* segítséget nyújtsanak a nyomorgó íróknak. Ebben a küzdelmében éppen a baloldali gondolkodású vezetők emberek segítettek (Ugron Gábor, majd Bajcsy Zsilinszky), s ha valamit hiányolunk Tüskés művében, Kodolányinak, az *organizátornak* ezt a szerepét szeretnénk bővebben látni. S ami Tüskés kötetében a legfontosabb, az

irodalomtörténész egyetlenegyszer sem igyekszik „szerecsenmosdatást” végezni, mert ahol kell, a tévedéseit is fejére olvassa Kodolányinak. De akkor, a növekvő barbarizmus, majd a második világháború idején bizony még nehezebb helyzete volt egy olyan írónak, mint a sokat üldözött Kodolányi. A RÉM elleni harcban, amikor egy egész világ dermedten állt a NAGY KÍGYÓ tekintete előtt, bizony még olyan nagyhatalmak, mint az USA vagy Anglia is haboztak, mit is cselekedjenek és önmagukkal is ellentmondásba kerültek. Ezek a tőkés államok végül mégis közös frontot alkottak Hitler ellen a világ első szocialista államával. (Persze, abban a reményben, hogy majd elvérzik, mert a legnagyobb terhet valóban a Szovjetunió viselte mindvégig.) Vagyis csupa ellentmondás volt az a korszak még a nagyhatalmak életében is, hogyne lett volna ellentmondásos egy olyan jelentéktelen egyén életében, mint egy író. Mert minden egyes írótól igazán nem lehet elvárni, hogy a vonat kerekei alá vesse magát, vagy fejjel ugorjon a vasfalnak. Így aztán bekövetkezhetett az, hogy a második világháború végével most egész más oldalról kellett Kodolányinak a vádak alól tisztánia magát, s ebben a tisztázásban nagyon szép és emberi szerepe volt Haraszi Sándornak, Illyés Gyulának és a többi magyar írónak, akiket Tüskés Tibor a könyvében megemlít. De amíg Kodolányi

ismét tollat ragadhatott, helyesebben írógépe elé ültetett, hogy élete harmadik korszaka megnyíljon, a történelmi regények megalkotásának kora, addig bizony hosszú éveknek kellett eltelniük, sok ártatlan embernek meghalnia és sok igazságnak kellett kiderülnie, amíg ez az írói korszak is elkövetkezhetett.

Tüskés Tibor ebben a könyvében egy magyar író életművét összegezte, becsületesen, tárgyilagosan, gondosan és alaposan. Összegezzünk mi is: tanulságos és tanulmányozásra érdemes ez a jól megírt mű, főként tanulságos azért, hogy egy jó író mindig népének elkötelezettje, még akkor is, ha korában, sőt sokszor élete végén is vannak, akik félreértik, s nem a teljes életművet becsülik, hanem az ellentmondásokat és botlásokat róják fel neki. Azokat az ellentmondásokat, amelyeknek magva nem is az íróban volt, hanem magában a korszakban, amelyből senki, de senki nem tud anélkül kilépni, hogy abba bele ne pusztuljon. A végén, rokkantan, megfáradtan, ezerszer megaláztatottan úgyis abba pusztult bele.

A címlapon Kodolányi portréja olyan, mintha Rembrandt valamelyik remekművét látnánk. Az élete végére jutott író sötét, tragikus tónusú képe ez. Egyébként kár, hogy Tüskés Tibor szövegét nem kíséri több illusztráció. Mert a fiatal Kodolányiról de-rűsebb képeket is láthatnánk.

ADY ZÁSZLAJA ALATT

Juhász Géza-émlékkönyv.

Sajtó alá rendezte, bevezető életrajzzal, jegyzetekkel ellátta, a bibliográfiát összeállította Juhász Izabella — Bán Imre és Balogh László tanulmányával. Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen, 1975.

A Maradandóság városában született Juhász Géza, és Muszáj-Herkulesként bármerre bolyongta is be az első világháború Európáját, Doberdó sziklafedezékétől Litvánián át Franciaországig, lélekben mindig Debrecenben

maradt és a húszas, majd a harmincas években itt harcolta meg az Ady Társaságban a maga nagy harcát a magyar ellenforradalom úri osztálya és az egyre fenyegetőbbé váló német fasizmus ellen. E harc következetes-